

CZĘŚĆ II: OKRES POWOJENNY (1945–1998)

Joanna RYBOWSKA, Joanna SOWA
(Łódź)

DZIAŁALNOŚĆ KOŁA ŁÓDZKIEGO POLSKIEGO TOWARZYSTWA FILOLOGICZNEGO W LATACH 1945–1990

Po zakończeniu drugiej wojny światowej Łódź uzyskuje wreszcie rangę ośrodka akademickiego. Dekretem Rady Ministrów 24 maja 1945 r. zostaje formalnie utworzony Uniwersytet Łódzki jako „państwowa szkoła akademicka”. Skutki wojny – zniszczenie Warszawy i utrata ziem wschodnich – sprawiają, że nowo powstała uczelnia przyciąga, przynajmniej na pewien czas, wielu wybitnych uczonych i wykładowców z dawnych ośrodków uniwersyteckich. Jednym z nich jest profesor Uniwersytetu Wileńskiego, Jan Oki, który już w marcu 1945 r. organizuje w Łodzi Katedrę Filologii Klasycznej. Powojenna historia Koła Łódzkiego PTF jest ściśle związana z losami Katedry.

Koło zostaje reaktywowane 22 czerwca 1946 r. z inicjatywy dra Mariana Goliasa, pracownika Katedry, wieloletniego członka i współpracownika Zarządu Głównego Towarzystwa. Grupa założycielska liczy 20 osób. Na prezesa Koła zostaje wybrany jednogłośnie kierownik Katedry Filologii Klasycznej prof. Jan Oki, który jednak funkcję tę sprawuje zaledwie dwa miesiące. Po śmierci prof. Oki (8 września 1946 r.) prezesurę obejmuje w grudniu 1946 r. prof. Rajmund Gostkowski, archeolog, dotychczasowy wiceprezes Koła, powołany również na kuratora Katedry.

Dwuletni okres prezesury R. Gostkowskiego cechuje dążenie do nadania Kołu Łódzkiemu charakteru bardziej naukowego. Nie oznacza to jednak zaniedbania spraw dydaktyki – Koło ściśle współpracuje z łódzkim Ogniskiem Metodycznym, dla młodzieży są organizowane poranki klasyczne. Sam prezes Gostkowski wygłasza ponad 100 odczytów w szkołach na terenie całego kraju.

Wtedy również podejmuje się po raz pierwszy w Łodzi trud zorganizowania Walnego Zgromadzenia PTF, które odbyło się w dniach 13–14 czerwca 1948 r.

26 października 1948 r. na prezesa Koła zostaje wybrany Jerzy Schnayder, profesor nadzwyczajny UŁ, który obejmuje także funkcję kierownika Katedry Filologii Klasycznej UŁ.

Pomimo pełnienia wielu funkcji i prowadzenia wykładów w kilku ośrodkach, prof. Schnaydrowi udaje się zaktywizować Koło Łódzkie pod względem naukowym. Pomagają mu w tym kolejni wiceprezesi: Rajmund Gostkowski, Józef Wolski, Jan Legowicz. Koło odbywa średnio 8 zebrań rocznie, z których zdecydowana większość jest poświęcona tematyce naukowej z zakresu historii, archeologii, literatury i filozofii starożytnej. Prelegentami są zarówno członkowie Koła (głównie pracownicy Katedry), jak i zapraszani goście, m. in. A. Krokiewicz, W. Madyda, S. Skimina.

Członkowie Koła uczestniczą również w akcji wymiennej odczytów między Kołami oraz wygłaszają odczyty na zebraniach Ośrodka Metodycznego.

Naukowy charakter działalności Koła za prezesury prof. Schnaydra zostaje skrytykowany na Walnym Zgromadzeniu PTF w Krakowie w 1953 r., kiedy to prof. Biliński z Wrocławia zarzuca Kołu Łódzkiemu brak dostatecznego zbliżenia do kręgów robotniczych, przypisując to „zawężonej tematyce odczytów, nie mogącej zainteresować szerokich mas”.

24 listopada 1953 r. nowym prezesem Koła zostaje dr Marian Golias, który od 1956 r. – po przeniesieniu się prof. Schnaydra do Wrocławia – opiekuje się również Katedrą Filologii Klasycznej.

W tym okresie Koło stara się utrzymać wysoki poziom odczytów naukowych – swój dorobek prezentują wówczas m. in. wiceprezes Koła, doc. Leon Tadeusz Błaszczyk, dr Marian Golias, mgr Bohdan Wiśniewski¹, mgr Maciej Smokowski.

W ramach działalności popularyzatorskiej Koło powołuje do życia Sekcję Popularno-Odczytową pod kierunkiem Zofii Adamowicz. Członkowie Sekcji wygłaszają w szkołach Łodzi i regionu łódzkiego pogadanki o tematyce antycznej. Koło ściśle współpracuje również z Sekcją Języka Łacińskiego Wojewódzkiego Ośrodka Doskonalenia Kadr Oświatowych (później Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego), w której siedzibie odbywa się większość zebrań Koła. Na zebraniach tych nauczyciele otrzymują wiele rad i wskazówek do dalszej pracy pedagogicznej; podejmuje się tu również cały szereg decyzji w sprawie popularyzacji wartości świata antycznego wśród młodzieży i społeczeństwa. Najbardziej aktywne członkinie Sekcji: Zofia Kalinowska, Łucja Macherowa, Tamara Simla, Stanisława Grzelakowska, przez wiele kolejnych lat pozostają filarami działalności dydaktycznej w okręgu łódzkim. Swą aktywność i zaangażowanie w pracę dydaktyczną i popularyzatorską

¹ Por. B. M. Lelewska, *Profesor Bohdan Wiśniewski: A Biographical Note*, [w:] W. Wróblewski, K. T. Witczak (ed.), *Deodato Wiśniewski septuagenario oblata*, „Colleganea Philologica” III (1999), s. 7–8.

dokumentują również zamieszczanymi w prasie artykułami i referatami wygłaszanymi w szkołach, na Radach Pedagogicznych, w Ogniskach ZNP, na zebraniach Koła i w Studium Języków Obcych UŁ. Ich też inicjatywie należy zawdzięczać wypracowanie stałej formuły organizacyjnej szkolnych konkursów języka łacińskiego, które w środowisku łódzkim zastępowały młodzieży nie istniejące olimpiady. Pierwszy konkurs odbył się w roku szkolnym 1953/1954, będąc zarazem pierwszym konkursem przedmiotowym na terenie Łodzi.

Należy podkreślić, że działalność dydaktyczna i popularyzatorska ma w tym okresie szczególnie duże znaczenie wobec stopniowego eliminowania edukacji klasycznej ze szkół średnich oraz trudności, jakie napotyka akademicka filologia klasyczna – w Łodzi od roku akademickiego 1952/1953 dochodzi do dezaktywizacji dydaktycznej Katedry.

Do 1960 r. liczba członków Koła nie przekracza 20 osób.

W 1961 r. ponownie zmienia się Zarząd Koła. Doc. M. Golias po przejściu na emeryturę składa swój urząd. Na Walnym Zebraniu Koła 14 marca 1961 r. prezesem zostaje doc. Leon Tadeusz Błaszczyk, wiceprezesem – mgr Zofia Kalinowska.

W okresie trwającej do 1968 r. prezesury doc. Błaszczyka okoliczności zewnętrzne w dalszym ciągu zmuszają Koło Łódzkie do położenia szczególnego nacisku na sprawy dydaktyki. Mimo sukcesu, jakim jest ponowne uzyskanie przez UŁ prawa rekrutacji na I rok filologii klasycznej – co w dużej mierze było zasługą prezesa Koła – pogarsza się sytuacja języka łacińskiego w szkołach średnich. W wielu szkołach klasy z językiem łacińskim są likwidowane, z chwilą zaś utworzenia czteroletnich liceów ogólnokształcących łacina spada do rangi przedmiotu nadobowiązkowego.

Być może właśnie owe *venti adversi* przyczyniają się do poszerzenia form działalności popularyzatorskiej. Oprócz wymienianych dotychczas odczytów, pogadanek, akademii i konkursów, nauczyciele – członkowie Koła, organizują wycieczki do muzeów oraz na przedstawienia teatralne o tematyce antycznej, zwiedzanie zabytków regionu zawierających inskrypcje łacińskie, urządzają wraz z młodzieżą wystawy szkolne, propagują czasopisma i beletrystykę o tematyce grecko-rzymskiej. Liczba 15 kandydatów na filologię klasyczną z pozbawionego humanistycznych tradycji regionu łódzkiego świadczy pozytywnie o wartości pracy dydaktycznej członków Koła.

Zacieśnia się też nawiązana już wcześniej współpraca Koła Łódzkiego z Kołem Piotrkowskim PTF – organizowane są wspólne zebrania obu Kół, wspólnie przeprowadzane są też niektóre konkursy dla młodzieży (w roku 1963/1964 – konkurs znajomości kultury antycznej i konkurs znajomości terminologii naukowej pochodzenia grecko-łacińskiego, w roku 1964/1965 i 1965/1966 – konkurs znajomości terminologii naukowej i technicznej pochodzenia łacińskiego w podręcznikach fizyki i chemii do klasy X).

W omawianym okresie Koło odbywa rocznie ok. 6 zebrań o tematyce naukowej, na których prelegentami są zarówno członkowie Koła (głównie doc. S. Oświecimski, doc. L. T. Błaszyk i doc. M. Golias), jak i zaproszeni goście.

W 1962 r., w dniach 28–30 czerwca, Koło Łódzkie jest po raz drugi gospodarzem Walnego Zgromadzenia Towarzystwa.

W latach sześćdziesiątych liczba członków Koła waha się od 20 do 30 osób.

17 października 1968 r. prezesurę obejmuje doc. Stefan Oświecimski², od 1962 r. kierownik Katedry Filologii Klasycznej Uniwersytetu Łódzkiego.

Miedzy innymi dzięki jego staraniom powiększa się zarówno liczba wygłaszanych na zebraniach Koła referatów, jak i ich zakres tematyczny. Reprezentowana jest w nich większość dziedzin z zakresu szeroko pojętej kultury antycznej: filozofia, literatura, językoznawstwo, religioznawstwo, archeologia, historia starożytna. Dzięki nawiązaniu współpracy z Katedrą Literatury Staropolskiej i Nauk Pomocniczych oraz Katedrą Prawa Rzymskiego są przedstawiane również odczyty związane z tymi dziedzinami. Na szczególne wyróżnienie zasługuje tutaj kierownik Katedry Literatury Staropolskiej, prof. Jerzy Starnawski, współpracujący z Kołem do dnia dzisiejszego, oraz dr Tomasz Fijałkowski z Katedry Prawa Rzymskiego.

Do poszerzenia tematyki przedstawianych odczytów przyczynia się w znacznym stopniu powołana na Walnym Zebraniu 21 maja 1980 r. Sekcja Indoeuropejska pod kierownictwem dra Ignacego Ryszarda Danki. Sekcja zajmuje się nauczaniem rekonstruowanego języka indoeuropejskiego, a także prowadzi i prezentuje prace z zakresu problematyki kulturowej, literackiej i religijnej ludów indoeuropejskich ze szczególnym uwzględnieniem kultury greckiej i rzymskiej.

Prezentacja tak szerokiego zakresu zagadnień naukowych przyczynia się do dwukrotnego powiększenia liczby członków Koła.

Zgodnie z celami Towarzystwa nie zaniedbuje się również spraw dydaktyki, korzystając z wypracowanych wcześniej metod szerzenia wiedzy o antyku. Organizowane przez członków Koła konkursy rozszerzają się również na wyższe uczelnie. W latach 1979–1981 są przeprowadzane konkursy znajomości przysłów i sentencji łacińskich na łódzkiej Akademii Medycznej. Trzeci z tych konkursów, zorganizowany przez mgr Teresę Macjon, wydał pokłosie w postaci szeregu ciekawych ilustracji, zaprezentowanych przez Koło Łódzkie na LXXVIII Walnym Zgromadzeniu PTF w Poznaniu, gdzie wzbudziły duże zainteresowanie. Na wzór konkursów organizowanych w Akademii Medycznej w 1980 r. członkowie Koła przeprowadzają w UŁ

² Por I. R. Danka, K. T. Witczak (ed.), *In honorem memoriae Stephani Oświecimski (1906–1990)*, „Collectanea Philologica” I (1995).

I Uczelniany Turniej Znajomości Przysłów i Zwrotów Łacińskich oraz Kultury Antycznej dla studentów I roku. O zainteresowaniu tym profilem działalności Koła może świadczyć fakt, że we wszystkich konkursach organizowanych przez Koło w 1980 r. bierze udział 1320 uczestników. Należy też podkreślić, że mimo niełatwej sytuacji nauczycieli – członków Koła, wypracowano takie metody nauczania, że liczba klas z językiem łacińskim nie tylko się nie zmniejszyła, ale nawet wzrosła.

W 1975 r. Łódź, w związku z 30-leciem istnienia UŁ, organizuje w Uniejowie w dniach 21–23 października LXXII Walne Zgromadzenie i Sesję Naukową PTF.

23 września 1983 r. na kolejnych wyborach Zarządu Koła jego długoletni i zasłużony prezes, prof. S. Oświecimski, nie wyraża zgody na wysunięcie swojej kandydatury na przewodniczącego Koła. Nowym prezesem zostaje wybrany dr Józef Macjon³, wieloletni sekretarz Koła, wykładowca z KFK.

Rocznie Koło odbywa średnio 9 zebrań, połączonych z odczytami naukowymi i dyskusją. Tematyka odczytów obejmuje w dalszym ciągu bardzo szeroki zakres zagadnień; wygłaszają je zarówno członkowie Koła, jak i zaproszeni goście z kraju i z zagranicy.

Aktywnie działa również Sekcja Indoeuropejska, której przewodniczącym pozostaje prof. I. R. Danka. Sekcja odbywa rocznie średnio 9 zebrań połączonych z odczytami oraz prowadzi naukę rekonstruowanego języka indoeuropejskiego.

W 1984 r. Zarząd Koła uzyskuje zgodę rektora UŁ na prowadzenie na terenie Uniwersytetu akcji plakatowych, propagujących wygłaszane na zebraniach Koła odczyty, co daje całej społeczności akademickiej możliwość uczestniczenia w zebraniach Koła i Sekcji.

Do 1989 r. przy Kole Łódzkim działa punkt konsultacyjny dla nauczycieli języka łacińskiego, prowadzony przez mgr Tamarę Simlę. W 1990 r. na Walnym Zebraniu Koła zostaje utworzona Komisja Dydaktyczna⁴, której przewodniczącą zostaje mgr Elżbieta Bytniewska, doradca metodyczny WOM, nauczycielka szkoły średniej. Komisja zajmuje się m. in. organizowaniem prenumeraty pism „Adulescens” i „Juvenis” wśród nauczycieli szkół średnich oraz prowadzi akcje informujące o możliwości uzyskania środków finansowych na zakup pomocy dydaktycznych.

³ Dr Józef Macjon sprawował funkcję prezesa Koła Łódzkiego PTF w latach 1983–2002. W 2002 r., gdy nie wyraził on zgody na ponowne wysunięcie swej kandydatury na przewodniczącego Koła, członkowie obecni na Walnym Zebraniu PTF jednogłośnie przyjęli wniosek dra K. T. Witczaka, aby długoletniemu i wielce zasłużonemu prezesowi przyznać tytuł prezesa honorowego KŁ PTF.

⁴ W 2003 r. Komisja Dydaktyczna zostaje przekształcona w Sekcję Dydaktyczną. Przewodniczącą Sekcji zostaje wybrana mgr Teresa Macjon.

Koło Łódzkie kontynuuje też działalność popularyzatorską – członkowie Koła wygłaszają w liceach odczyty i pogadanki. Dwukrotnie Koło organizuje konkursy dla młodzieży szkolnej (w roku 1984/1985 konkurs na ilustrację do *Metamorfóz*), a od roku 1990/1991 członkowie Koła współpracują z Wojewódzkim Ośrodkiem Metodycznym przy corocznym organizowaniu Konkursu Języka Łacińskiego dla uczniów II roku nauczania języka łacińskiego.

Corocznie Koło Łódzkie zajmuje się również pracami organizacyjnymi związanymi z Ogólnopolską Olimpiadą Języka Łacińskiego i przeprowadzaniem eliminacji okręgowych Olimpiady. Począwszy od II Olimpiady (1984 r.) utrwała się tradycja organizowania w pierwszym dniu eliminacji „wieczorku” dla ich uczestników, przygotowywanego przez studentów KFK pod opieką jednego z pracowników – członków Koła. Na program wieczorków składają się zwykle montaże słowno-muzyczne oraz pogadanki i konkursy o tematyce antycznej.

W ramach działalności popularyzatorskiej Koło podejmuje również współpracę z innymi organizacjami i jednostkami naukowymi działającymi na obszarze województwa łódzkiego, m. in. z Polskim Towarzystwem Historycznym i Towarzystwem Przyjaźni Polsko-Greckiej.

Koło Łódzkie było kilkakrotnie współorganizatorem konferencji Międzynarodowej Komunikacji Językowej.

Członkowie Koła biorą czynny udział w krajowych i zagranicznych konferencjach, sympozjach i seminariach naukowych.

W 1987 r., w dniach 18–20 września Łódź po raz czwarty gościła Walne Zgromadzenie PTF. Liczba członków Koła w ostatnim okresie wzrosła do 63 osób.

1. Sekcja Indoeuropejska Koła Łódzkiego PTF

W 1954 r. powstało w Łodzi niezależne młodzieżowe Koło Ausran, stawiające sobie za zadanie tworzenie własnej literatury, także w języku indoeuropejskim. Nazwa Koła pochodzi od imienia indoeuropejskiej bogini świtu – Ausra (łac. *Aurora* – Zorza), która została tym samym wybrana na patronkę wspólnoty. W 1958 r. powstała filia Ausran w Warszawie, natomiast w 1960 r. na zjeździe w Lesie Tuszyńskim *gerontia* (starszyzna) Ausran łódzkich i warszawskich określiła się jako klan indoeuropejski i swoją ideologię oraz nawiązujące do tradycji indoeuropejskich prawa i zwyczaje ujęła w formę statutu.

Ausranie przez 40 lat swego istnienia wypracowali własny światopogląd zarówno filozoficzny, jak i religijny, ściśle ze sobą powiązane. Czcząc bóstwa według własnego kultu, pozostają oni jednak wolni od fanatyzmu, nie odmawiając prawa do czci i świętości bogom wyznawanym przez inne wspólnoty.

W 1979 r. niezależne stowarzyszenie „Ausra” podejmuje w Łodzi próbę zalegalizowania swojej działalności. Dwaj przedstawiciele łódzkich Ausran – dr Ignacy Ryszard Danka i mgr Józef Macjon – przesyłają do Urzędu Spraw Wewnętrznych Dzielnicy Łódź Śródmieście statut Stowarzyszenia Użytkowników Rekonstruowanego Języka Indoeuropejskiego pod nazwą „Ausra”. W piśmie z 14 maja 1980 r. prezydent miasta odmawia zarejestrowania Stowarzyszenia, motywując swoją decyzję istnieniem na terenie województwa organizacji o zbieżnym profilu działania, w szczególności Polskiego Towarzystwa Filologicznego. Z tej przyczyny Ausranie do dziś są stowarzyszeniem niezależnym; aby jednak umożliwić wszystkim zainteresowanym naukę rekonstruowanego języka indoeuropejskiego, a także po to, aby uzmysłowić im istnienie głębokich związków kulturowych, jakie łączyły w przeszłości wszystkie ludy indoeuropejskie, Ausranie postanawiają wystąpić na zebraniu Koła Łódzkiego PTF z wnioskiem o utworzenie nowej sekcji.

21 maja 1980 r. na Walnym Zebraniu Koła Józef Macjon przedstawia uczestnikom spotkania wniosek o utworzenie Sekcji Indoeuropejskiej, której członkowie stawiają sobie za główny cel podjęcie prac nad rekonstruowanym językiem indoeuropejskim, jak również nad problematyką związaną z wynikami badań porównawczych z zakresu kultury i religii dawnych ludów indoeuropejskich. Zgłoszony wniosek przegłosowano i przyjęto jednomyślnie.

28 czerwca 1980 r. dr I. R. Danka przedstawia inauguracyjną pracę Sekcji wykład zatytułowany *Prajęzyk indoeuropejski a problem języka międzynarodowego*, natomiast J. Macjon komunikat *Droga do powstania Sekcji Indoeuropejskiej Koła Łódzkiego PTF*. Na posiedzeniu tym dokonano również wyboru przewodniczącego Sekcji, którym został dr I. R. Danka, sprawujący tę funkcję do dnia dzisiejszego.

Od czerwca 1980 r. członkowie i sympatycy Sekcji spotykają się systematycznie, aby nauczać rekonstruowanego języka indoeuropejskiego, pogłębiać i utrzymywać jego znajomość, szerzyć wiedzę o historii, kulturze, religii, filozofii i tradycji ludów indoeuropejskich.

Działalność Sekcji, zawieszona 13 grudnia 1981 r. z powodu wprowadzenia stanu wojennego, zostaje wznowiona na uprzednich zasadach 28 maja 1983 r. i jest kontynuowana do dzisiaj.

Sekcja Indoeuropejska jako integralna część Koła Łódzkiego przyczyniła się w znacznym stopniu do ożywienia jego działalności naukowej poprzez wzbogacenie tematyki prezentowanych odczytów, co pozyskało dla Koła wielu nowych członków. Jest również Sekcja organizacją bardzo czynnie uczestniczącą w pracach Koła. Do 1993 r. w ramach Sekcji odbyło się ponad 100 zebrań i 2 sesje indoeuropeistyczne. Przedstawiono na nich ponad 200 referatów. Prelegentami są zarówno członkowie Koła Łódzkiego PTF, jak i nie związani bezpośrednio z Towarzystwem badacze języków i kultur ludów indoeuropejskich z kraju i z zagranicy. Oprócz prof. I. R. Danki,

kierownika Pracowni Słownika Języka Indoeuropejskiego przy Katedrze Filologii Klasycznej UŁ, i dra J. Macjona, prezesa Koła Łódzkiego PTF, do najbardziej aktywnych członków Sekcji należą: dr Krzysztof Tomasz Witczak, dr hab. Zbigniew Danek, dr Idaliana Kaczor, mgr Tamara Roszak.

Cele, jakie Sekcja Indoeuropejska zamierza nadal realizować, zostały najlepiej wyrażone przez jej założycieli:

Mamy prawo do dumy z naszych przodków, którzy swe wielkie osiągnięcia przekazywali do skarbcza kultury ogólnoludzkiej, którzy przez tysiąclecia czynili świat takim, jakim jest dzisiaj.

Mamy jednak także obowiązek stwierdzić, że nieuświadamianie sobie faktu bliskiego pokrewieństwa naszych ludów było i jest jedną z ważnych przyczyn obojętności na los braci czy wręcz nieubłaganej wobec nich wrogości.

Sądzymy więc, że szerzenie wiedzy o wspólnocie indoeuropejskiej i o tym, co z niej do dzisiaj pozostaje żywe, połączone z nauką rekonstruowanego języka indoeuropejskiego, jest naszym wkładem w dzieło umacniania braterstwa ludów i pokoju między nimi.

Sekcja Indoeuropejska Polskiego Towarzystwa Filologicznego działa i wierzy, że poruszy umysły, wzruszy serca⁵.

Joanna RYBOWSKA, Joanna SOWA

THE ŁÓDŹ CIRCLE OF THE POLISH PHILOLOGICAL SOCIETY AND ITS ACTIVITY FROM 1945-1990

(Summary)

After the war in Łódź was created a new University and professor Jan Oko organized the Department of Classical Philology. In June 1946 one of the scholars, dr Marian Golias, has reactivated the Łódź Circle of the Polish Philological Society. In 1968 professor Stefan Oświecimski was elected the chairman of the Circle; he held that function until 1983. At the times of Oświecimski the Circle not only increased in number of members, but was being fully active. In 28 June 1980 dr Ignacy Ryszard Danko and dr Józef Macjon were capable to organize The Section Indoeuropean of the Łódź Circle of the Polish Philological Society. In 1983 dr Józef Macjon, Stefan Oświecimski's pupil, was elected the chairman of the Circle. At the times of Macjon the Łódź Circle became one of the best circles in our Society.

⁵ I. R. Danko, J. Macjon, K. T. Witczak, *O przedmiocie pracy i zakresie działania Sekcji Indoeuropejskiej Polskiego Towarzystwa Filologicznego*, Materiały na XI Konferencję Międzynarodowej Komunikacji Językowej, Łódź 1989, s. 42.